

Samoyloviç mezkûr makalesinde bu ıstılahı tetkik ediyor. «Payza» kelimesi münasebetile, aşağı yukarı aynı manada kullanılan Celgü, damga, tuğa «tuğrağ», mühür, nişan, ıstılahları hakkında da mütalealar beyan etmiştir.

Samoyloviç'in fikrine göre «payza» kelimesi Çince «payd - zı» kelimesinin aynıdır. Türklerde belgü, damga, toğra sonra, nişan, payza ve mühür kelimeleri muhtelif zamanlarda «arma, şifre, monoğram» manalarında kullanılmıştır. Bunlardan en eskisi «damga» kelimesidir.

Rusların «gümruk» manasında kullandıkları «tamoj'nya» kelimesi de «damga»nın bozuntusudur [1].

Samoyloviç'in bu makalesinde, diğer makalelerinde olduğu gibi, mevzuata ait zengin bibliografi malûmat verilmiştir. Bununla beraber, Moğol âlimlerinden Dorji Banzarof'un «payza» başlıklı makalesinin (Zapiski Archeol. Ob. II den alınarak Banzarof'un mecmuasi makalelerinde) neşrolunmuştur (Petersburg 1891 S. 47.64). anılmaması bir eksiklik sayılabilir.

Abdülkadir

Festschrift Georg Jacob, Herausgegeben von Theodor Menzel, Otto Harrassowitz, Leipzig 1932.

Almanya'nın meşhur müsteşriklerinden, Profesör Yakob'un yetmiş yaşına ermiş olması vesilesile, dostları ve eski talebesi onun namına güzel bir cilt ithaf ettiler. Avrupa'da belli başlı âlimlere karşı beslenen hürmet ve şükranı göstermek için, bu gibi ciltler çıkarmak, cidden güzel bir ananedir. Meşhur kitapçı Harasoviç tarafından ahiren neşredilen bu 400 sahifelik büyük cilt, işte o an'änenin mahsullerindedir. Kiel Üniversitesi Profesörü iken, yaş haddini doldurduğu için kanunen tekaüt olan bu büyük âlim, ilim yolundaki faaliyetine hâlâ büyük bir kudretle devam etmektedir.

Çok geniş malûmata malik olan, muhtelif mevzulara ait çok kıymetli eserler bırakan Profesör Yakob, Türk tarihinin muhtelif şubelerile de meşgul olmuş, ve millî kültürümüzle alakalı bir çok meseleler hakkında esaslı tetkikler vücuda getirmiştir.

Bektaşilik tarihi hakkında Avrupa' da yapılan ilk ciddî tetkikleri ona borçlu olduğumuz gibi, Karagöz oyununun tarihi hakkında şimdye kadar

[1] Ruscada damga manasındaki «Tavro» kelimesinin de «Tuğra» dan alınmış olacağı hatıra geliyor. Rus etimoloji lûgatlerinde bu kelimenin memşei izah edilemiyor.

yazılmış en kıymetli eserler de onun kaleminden çıkmıştır. Gölge tiyatrosunun Uzak Şarktan başlayarak Garbî Avrupaya kadar dünyanın muhtelif sahalarda geçirdiği safhaları ve orada Türk Karagöz oyununu en geniş ve en derin surette araştırıp meydana çıkaran odur. Osmanlı tarihine, Türk Halk edebiyatına ait bir çok eserlerde yazmış olan bu büyük âlim, Almanya'da Türk'lüğe ait tetkiklerin inkişafında da çok müessir olmuş, Türkiyat sahasında tanınmış değerli âlimler yetiştirmiş, «Türkische Bibliothek» ismi altında bir külliyyat çıkarmakla da mühim hizmetlerde bulunmuştur. Fakat, hemen şunu da ilâve edelim ki, Yakob'un ilmî faaliyet sahası yalnız Türkolojiye münhasır değildir; Arap edebiyatındaki derin vukufundan başka umumî medeniyet tarihini alakadar eden bir çok meseleler hakkında da esaslı neşriyat yapmış, ve geniş, derin bilgisiyile ilim dünyasında haklı bir şöhret kazanmıştır.

İşte, bu büyük alimin namına çıkarılan ciltteki makalelerin bir kısmı doğrudan doğruya millî kültürümüzü alâkadar ediyor. Cildin başında, eski Prusya maarif Nazırı ve Berlin Üniversitesi Profesörü merhum C. H. Becker onun ilmî şahsiyetini tahlil ve izaheden mühim bir makale yazmıştır. Sonra W. Björkman'ın 1800 de Türk-İsveç münasebâtı hakkında bir tetkiki vardır. Ondan sonra Profesör F. Giese'nin Raguza « bizim eski tarihimizdeki Dubrovnik » Arşivlerindeki Türk vesikaları hakkındaki makalesi geliyor.

Rus Türkiyatçısı W. Gordlevski'nin hoca Ahmedî Yesevî hakkındaki makalesi, dikkate şayandır. Profesör R. Hartmann'ın Ergenekon hakkındaki makalesi de millî kültürle meşgul olanlar için gayet ehemmiyetlidir. H. Jensen'in Türk devrine ait macar vesikaları hakkındaki makalesi de Osmanlı tarihiyle uğraşanlar için dikkate şayandır. Profesör P. Kahle, Abbasî halifesi Nasır'ın fütüvvet meslekindeki rolünü tetkik ediyor. Profesör Kowalski Şimalî Bulgaristan Türklerine ait bir takım bilmeceleleri şimdiye kadar bu hususta yapılmış tetkikleri gösteren bir başlangıçla beraber neşrediyor. Profesör Menzel'in makalesi, muhtelif tarikatlere mahsus taşlar hakkında yapılmış güzel bir tetkiktir. Tevbe meselesini tetkik eden Profesör J. Nemeth 15 inci asır başındaki Türk şairlerinden «İbni Hatib» in « Ferahnâme » atlı kitabından bazı parçalar neşrediyor. Profesör O. Rescher Arap ve türk edebiyatındaki sinbolik lisandan bahsediyor. Profesör J. Rypka Kırım Hanlığı tarihine ait bazı resmî vesikalar hakkında mühim izahat veriyor. Profesör Samoyloviç 14 - 17 inci asırlarda Kırım da arıcılık hakkında bir tetkik yapıyor. Fütüvvet meselesi hakkında Profesör F. Taeschner ile J. Schacht'ın makaleleri doğrudan doğruya değilse bile dolayisiyle içtimai tarihimizi alâkadar edecek mahiyettedir. Profesör R. Tschudi Kanunî Süleyman'ın birinci Ferdinand'a Bağdat'tan gönderdiği

bir mektubu neşrediyor. Doktor P. Wittek'in Ortazamanda Ankara atlı makalesi isminden de kolayca anlaşılacağı gibi bizi çok alakadar eden bu mes'ele hakkında şimdiye kadar yazılmış en güzel bir tetkiktir. Profesör K. Wulginger'in makalesi İstanbulun tarihî topoğrafyası için gayet mühimdir. Kitabın sonunda profesör Yakob'un 1886 - 1932 seneleri arasında neşretmiş olduğu kitap ve makalelerin tam bir cetveli vardır.

Görülüyor ki, bu eser, millî kültürümüzle yakından bağlı bir çok kıymetli tetkiklerle doludur. Bu cildin toplanmasında ve neşrinde büyük gayret ve muvaffakiyet gösteren profesör Menzel'i tebrik etmek ve gençlerimize bu kıymetli cildi tavsiye etmek vazifemizdir.

Köprülüzade Mehmet Fuat

Jos. Schrijnen, umumî dil coğrafyası hakkında bibliyografya tecrübesi *Essai de bibliographie de geographie linguistique générale*. Nimègue. 1933

Avrupa dil âlimlerinin beynelmilel daimî dil komiteleri ve bu komite etrafında da ayrı ayrı komisyonları vardır. Bu komisyonlardan biri de dil anketiyle uğraşır. İşte bu komisyonun kâtibi Jos. Schrijnen yukarıki isim altında doksan altı sahifelik küçük bir eser neşretmiştir.

1928 de Lâhi'de toplanan birinci beynelmilel dilciler kongresi, dünyanın her köşesine şamil umumî bir dil anketinin lüzumunu tesbit etmişti. Çünkü bu gün yer yüzünün her tarafındaki diller, lehçeler, ağızlar henüz tamâmîle öğrenilmiş değildir. Bu birinci derecedeki eksik tamamlanmadan, diller hakkında umumî nazariyeler kurmak sağlam bir iş olmaz. Bundan başka, dünyanın bugünkü içtimaî şartları, iktisadî zaruretleri, diller üzerinde de şiddetle tesir etmektedir. Bazı lehçelerin yavaş yavaş kaybolduğu, büyük medeniyet ve edebiyat dillerinin küçük lehçeleri, ağızları ortadan kaldırdığı görülmektedir. Mektep, gazete, kitap bu işte büyük bir âmil oluyor. İşte, bu sebeple hemen şimdiden umumî ve geniş bir dil anketiyle bugünkü dil vaziyeti ve lehçe hususiyetleri tesbit edilmezse, bir kaç zaman sonra bunu yapmak imkânı kalmıyacaktır.

Kongre, bu düşünceleri göz önünde tutarak, metotlu bir anket için evvelâ fonetik işleri, sonra dil coğrafyası için en iyi usulleri, şimdiye kadar iyi öğrenilmemiş dillerin tetkiki için tâkip edilecek usulleri tesbit etti ve devletlere müracaat ederek bu hususta yardımlarını diledi. Fransa'nın tanınmış dilcilerinden Marcel Kohen, bu iş için küçük bir rehber hazırlayıp neşretti. Bu rehberde gösterilen muayyen usullerle toplanan malze-